

УДК 332.121:336.143.2 (043.3)

Вахович І.М., д.е.н., професор

Купира М.І., к.е.н., ст.викладач

Луцький національний технічний університет

СТРАТЕГІЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ САНАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ У ДЕПРЕСИВНИХ РЕГІОНАХ

У статті зосереджено увагу на формуванні системи стратегічних засад реалізації фінансових санаційних заходів депресивного регіону. Визначено алгоритм планування санації депресивного регіону, пріоритетні напрямки та основні завдання в системі санації регіону. Окреслено набір стратегічних орієнтирів санації депресивного регіону, що включає систему взаємопов'язаних заходів на макро-, мезо- та мікроекономічних рівнях, враховує реалії та перспективи глобалізаційних викликів.

Ключові слова: депресивний регіон, соціально-економічна безпека, бюджетне регулювання, небезпека, бюджетне забезпечення, фінансова санація депресивного регіону.

Вахович М.И., Купира М.И.

СТРАТЕГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РЕАЛИЗАЦИИ ФИНАНСОВЫХ САНАЦИОННЫХ МЕРОПРИЯТИЙ В ДЕПРЕССИВНЫХ РЕГИОНАХ

В статье сосредоточено внимание на формировании системы стратегических основ реализации финансовых санационных мероприятий депрессивного региона. Определено алгоритм планирования санации депрессивного региона, приоритетные направления и основные задачи в системе санации региона. Определено набор стратегических ориентиров санации депрессивного региона, который включая систему взаимосвязанных мероприятий на макро-, мезо- и микроэкономических уровнях, учитывает реалии и перспективы глобализационных вызовов.

Ключевые слова: депрессивный регион, социально-экономическая безопасность, бюджетное регулирование, опасность, бюджетное обеспечение, финансовая санация депрессивного региона.

Vakhovych I., Kuryra M.

A STRATEGIC FRAMEWORK OF IMPLEMENTING THE FINANCIAL REMEDATION ACTIVITIES IN DEPRESSED REGIONS

The article focuses on the development of a strategic framework for implementation of financial readjustment measures of depressive region. The algorithm of planning of rehabilitation of the depressed region, Priorat directions and main tasks in the system of rehabilitation of the region. Outlined a set of strategic guidelines of rehabilitation of the depressed region that includes a system of interrelated activities at the macro-, meso - and microeconomic levels, takes into account the realities and perspectives the challenges of globalization.

Key words: depressed region, social and economic security, budgetary regulation, danger, budgetary support, financial rehabilitation of the depressed region.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Проведене аналітичне дослідження засвідчило, що більшість регіонів України знаходяться у стані депресії за економічними параметрами розвитку та у загрозовому стані – щодо соціальних параметрів. Відповідно, подальше зволікання з економічними параметрами створить незворотні процеси, які межують з блокуванням відтворювальної функції регіональних економічних систем та, відповідно, обмежать реалізацію низки соціальних завдань. У зв'язку з цим, надзвичайно важливою є розробка комплексного санаційного механізму виправлення ситуації та визначення векторів руху соціально-економічних регіональних систем, що дозволять забезпечити достатній рівень соціально-економічної безпеки депресивних регіонів.

Аналіз останніх досліджень, у яких започаткованог вирішення проблеми. Значний внесок у формування та розкриття стратегічних засад реалізації фінансових

заходів у депресивних регіонах зробити Ж. Бодвіль, М. Портер, В. Пономаренко, І. Вахович, Г. Фетисов. Дослідження теоретичних засад санації засвідчило, що сам механізм вступає в дію на етапі проведення фінансового оздоровлення та регулювання стану небезпеки, що характеризується як дестабілізований соціально-економічний стан, в якому застій набув затяжного характеру, що унеможливив, без комплексної підтримки, самостійний вихід з кризової ситуації. Така ситуація пов'язана не лише з дефіцитом фінансових ресурсів, а й низьким рівнем управління та відсутністю чітко обґрунтованої фінансової стратегії. Відповідно, пріоритетного характеру набуває реалізація фінансової санації, тобто пошук інструментів фінансового оздоровлення депресивних регіонів.

Цілі статті. Вирішення цієї проблеми вимагає розробки стратегічних засад реалізації фінансових санаційних заходів у депресивних регіонах, розробки методичних та практичних положень щодо забезпечення проведення санації.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Відтак, особливої актуальності набуває розробка стратегічної моделі реалізації санації депресивного регіону, що базується на системі методів та інструментів (важелів та критеріїв прийняття рішень), за допомогою яких проводиться зміцнення регіонів шляхом посилення їх впливу на економічні процеси, запровадження додаткових заходів щодо забезпечення відкритості та посилення контролю за використанням коштів на місцях.

Для реалізації першочергових завдань для подолання рівня депресивності та забезпечення безпеки у процесі оздоровлення, основні зусилля мають бути спрямовані на вибір напрямків та методів оптимізації фінансових ресурсів. Пріоритетними напрямками при цьому є:

- оцінка фінансових потоків, виявлення та реалізація власних фінансових можливостей, що дозволить зменшити залежність регіону від центру;
- розробка програм щодо формування сприятливого інвестиційного клімату;
- підвищення купівельної спроможності населення шляхом залучення його у розбудову регіону. Населення, як основний фактор в системі соціально-економічної безпеки, має виступати, в першу чергу, генератором ідей та мотиватором до їх втілення задля формування регіону безпеки, якому характерний рух та розвиток, а не застій та депресія.

Депресивні території не можуть самостійно подолати наростаючу негативну ситуацію та забезпечити розвиток у довгостроковій перспективі. Вирішення цієї проблеми потребує системного підходу, на основі реалізації фінансової санації депресивного регіону, що спрямована на недопущення та лікування наслідків депресивності. Розробка санаційних заходів повинна створюватись обласними, районними органами та затверджуватись законодавчою владою регіону, залежно від його проблем. Тобто суб'єктами стратегічної моделі реалізації санації депресивного регіону є територіальні органи влади та управління, а суб'єктами реалізації – усі суб'єкти соціально-економічних відносин регіону. Таким чином, модель охоплює різноманітні інтереси суб'єктів соціально-економічних відносин, а також центральних і місцевих органів влади та управління.

Фінансова санація депресивного регіону, є комплексною програмою для депресивних регіонів, що слугує інструментом лікування вже «хворих» регіонів, засобом концентрації фінансових ресурсів, необхідних для повного оздоровлення регіону. Вона має на меті усунути основну причину депресивного стану – це відсутність стимулів до забезпечення соціально-економічної безпеки. На цій основі доцільно окреслити основні етапи планування фінансової санації депресивного регіону, що дозволить сформулювати послідовність дій в системі санації (рис. 1).

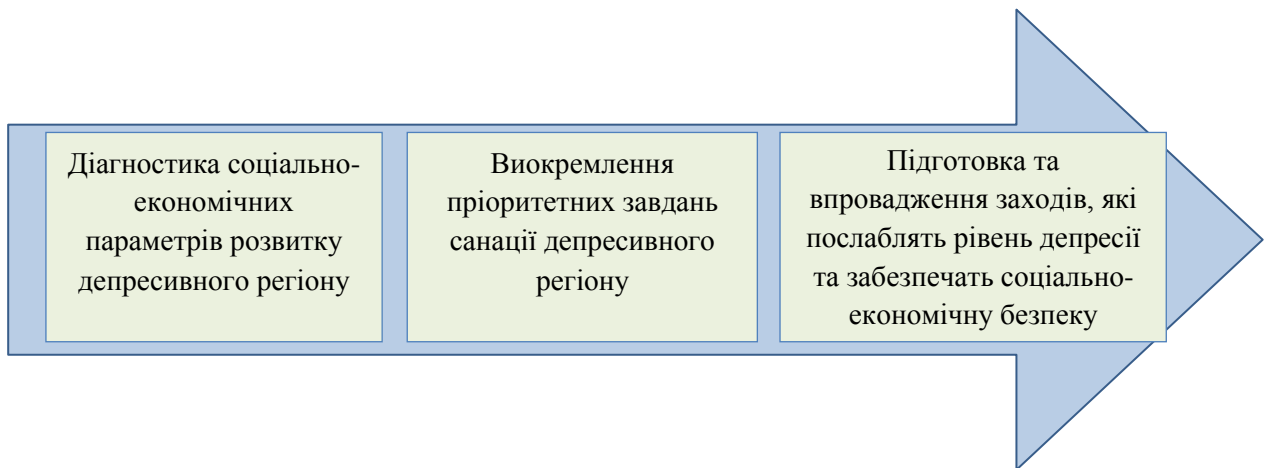


Рис. 1. Алгоритм планування санації депресивного регіону

Основними завданнями стратегічної моделі реалізації санації депресивного регіону є забезпечення рівноваги між фінансовими можливостями і потребами регіону, ефективності процесів формування та використання власної фінансової бази, створення додаткових джерел наповнення фінансових ресурсів регіону, за яких є можливим проведення процесу фінансового оздоровлення депресивного регіону.

Таким чином, роль та значення моделі реалізації санації у забезпеченні соціально-економічної безпеки в депресивному регіоні зводиться до:

- формування власної фінансової бази регіону, яка дозволить достатньою мірою задовольнити потреби регіону та забезпечити безпечне його функціонування;
- встановлення напрямів результативного використання коштів в процесі фінансового оздоровлення;
- виявлення пріоритетних напрямків розвитку та послаблення залежності від зовнішніх джерел фінансування.

Тобто така модель передбачає забезпечення фінансової спроможності за трьома напрямками: забезпечення соціально-економічної безпеки через фінансову достатність розвитку регіону, забезпечення соціально-економічної безпеки через фінансову дієздатність розвитку регіону, забезпечення соціально-економічної безпеки через фінансову стійкість соціально-економічного розвитку регіону.

Проте низька дієздатність депресивних регіонів лише посилює небезпеку та невиконує умов взаємозалежності напрямів забезпечення соціально-економічної безпеки, за якими виконання одного напрямку, посилює ефективність іншого та забезпечує результативність наступного кроку в системі. Однак для більшості регіонів України, віднесених до депресивних, практичне вирішення та впровадження напрямків є проблематичним, що доводить наше твердження щодо використання індивідуального підходу в системі санації з врахуванням причин та глибини депресії.

Тому вирішення виявленої проблеми потребує виділення напрямків та окреслення стратегічних орієнтирів фінансової санації депресивного регіону:

- санація в системі «високий рівень економічного розвитку – низький рівень соціального розвитку» (Донецька область та місто Севастополь (дані до 2013 року включно)). Важливо зосередити увагу на вирішенні соціальних питань регіону, адже ігнорування соціального аспекту розвитку призводить до глобальних наслідків, які на сьогодні яскраво виражені;

– санація в системі «високий рівень соціального розвитку – низький рівень економічного розвитку» (Вінницька, Закарпатська, Івано-Франківська, Київська, Львівська, Одеська, Тернопільська, Харківська, Хмельницька області). Проблемою даного напрямку є соціоцентризм регіональної політики та нестійке економічне становище. Доцільно, в першу чергу, створити сприятливе фінансове підґрунтя регіону шляхом формування економічних пріоритетів розвитку, створення сприятливого бізнес- та інвестиційного клімату. Задля досягнення економічного ефекту ресурси повинні працювати, а не «проїдатися» на місцях;

– санація в системі «низький рівень соціально-економічного розвитку» (АР Крим, Волинська, Житомирська, Запорізька, Кіровоградська, Луганська, Миколаївська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Херсонська, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська області). Дана система свідчить про депресивний стан у визначених регіонах України, що сприяє дестабілізації соціально-економічного розвитку та виникненню соціально-економічної небезпеки. Пріоритетними заходами регіональної політики для даної групи регіонів мають стати підвищення рівня бюджетного забезпечення, необхідного для фінансування намічених етапів соціально-економічного розвитку регіону;

– санація в системі «загрозливий стан соціальних параметрів безпеки – депресивний стан економічних параметрів» (17 регіонів України (63 %)). Санація даного напрямку, в першу чергу, повинна сприяти підвищенню параметрів економічного та соціального розвитку, тим самим сприяти забезпеченню соціально-економічної безпеки у депресивному регіону. Для досягнення мети доцільно використовувати внутрішні і зовнішні ресурси та заходи підтримки;

– санація у системі «загрозливий стан соціальних та економічних параметрів безпеки» (8 регіонів України, що становить 29,6 % від загальної кількості регіонів). Сформована система потребує формування комплексного підходу до подолання наслідків шляхом формування інноваційних засад для розвитку економіки та пошуку внутрішніх резервів покращення ситуації;

– санація в системі «високий рівень бюджетного забезпечення – низький рівень соціально-економічного розвитку» (АР Крим, Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Київська, Одеська, Полтавська, Харківська області та м. Севастополь). Даний напрям потребує перегляду регіональної політики у напрямі бюджетного забезпечення, адже достатність надходжень не забезпечує соціально-економічного розвитку, що призводить до дестабілізації ситуації та виникнення загрозливого стану;

– санація в системі «низький рівень бюджетного забезпечення – низький рівень соціально-економічного розвитку» (17 регіонів України, це становить 63 % від загальної кількості регіонів). Сформована система потребує системного підходу до нарощення бюджетного забезпечення, що забезпечуватиме соціально-економічний розвиток та перегляд напрямів соціально-економічного розвитку з метою бюджетного наповнення.

Вважаємо за доцільне виділити набір стратегічних орієнтирів санації депресивного регіону (табл. 1), що включає систему взаємопов'язаних заходів на макро- та мікроекономічних рівнях, враховує реалії та перспективи глобалізаційних викликів.

Таблиця 1

Система вибору стратегічних орієнтирів санації депресивного регіону *

Тип стратегії	Рівні розвитку в системі санації депресивного регіону					Пріоритетні завдання санації		Регіони
	Рівень соціального розвитку	Рівень економічного розвитку	Рівень економічної безпеки	Рівень соціальної безпеки	Рівень бюджетного забезпечення	за напрямками соціально-економічної безпеки	за напрямками бюджетного забезпечення	
Стратегія соціально-економічного оздоровлення	↓	↓	●	●	◐	Забезпечення стану безпеки через першочергове вирішення соціально-економічних питань	Підвищення рівня бюджетного забезпечення, необхідного для фінансування намічених етапів розвитку регіону	Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Луганська, Львівська, Одеська, Рівненська, Тернопільська, Харківська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська області та м. Севастополь
	↓	↑	◐	◐	↑	Забезпечення стану безпеки через першочергове вирішення соціальних питань	Нарощення власної дохідної бази для проведення соціальної політики	Донецька область та місто Севастополь (дані до 2013 року включно)
	↑	↓	◐	◐	↓	Забезпечення стану безпеки через першочергове вирішення економічних питань	Рациональне використання фінансових ресурсів	Вінницька, Закарпатська, Івано-Франківська, Київська, Львівська, Одеська, Тернопільська, Харківська, Хмельницька області
Стратегія модернізації	↓	↓	◐	◐	↓	Забезпечення стану безпеки через підвищення інноваційної активності	Вдосконалення бюджетної політики	АР Крим, Донецька, Запорізька, Київська, Кіровоградська, Миколаївська, Сумська, Херсонська області
Стратегія зміцнення та інтенсифікації	↓	↓	◐	◐	↑	Підвищення соціально-економічної безпеки	Вдосконалення регіональної політики розподілу фінансових коштів	АР Крим, Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Київська, Одеська, Полтавська, Харківська області та м. Севастополь
Стратегія нарощення та забезпечення	↓	↓	●	●	↓	Забезпечення стану соціально-економічної безпеки	Нарощення дохідної бази шляхом зміни етапів проведення регіональної політики розвитку	Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька Чернігівська області

↑ - високий рівень розвитку ↓ - низький рівень розвитку
 ◐ - загрозовий стан ● - депресивний стан

(*розроблено автором)

Отже, на цій основі можна виокремити загальні стратегічні орієнтири фінансової санації депресивного регіону, тим самим забезпечити покращення стану параметрів розвитку однієї системи не створюючи загрозливого впливу на параметри розвитку іншої системи:

– *забезпечення бюджетної спроможності депресивного регіону*, тобто спроможність регіону стимулювати соціально-економічний розвиток через інструменти, що використовуються органами місцевої влади в рамках своїх повноважень під час подолання депресивного стану та досягнення в регіоні стану безпеки. Загалом процес фінансового забезпечення спрямований на отримання економічного ефекту від власних фінансових ресурсів та їх перспективність нарощення, що залежить від дієвості бюджетних важелів. У даному процесі важливо не лише здійснити справедливий розподіл дохідної частини бюджету між його рівнями, достатньої для виконання покладених функцій, та наповнення бюджету власними коштами, а й створити сприятливі можливості з використанням власних джерел з метою перетворення депресивного регіону в регіон соціально-економічної безпеки. Незважаючи на проголошений курс децентралізації, місцеві органи влади не можуть справитись зі своїми повноваженнями у системі фінансової незалежності та відійти від звичної трансферної допомоги.

В основу системи забезпечення бюджетної спроможності потрібно закласти принцип самофінансування, тим самим відійти від централізації. Це потребує жорсткого визначення критеріїв для розмежування витрат, тобто встановлення соціальних нормативів та розробка на їх основі фінансових норм для встановлення бюджетної забезпеченості й мінімального обсягу місцевих бюджетів. Це дозволить виділити рівні самофінансування, розмір яких визначається за чотирма формами фінансування: надходження за рахунок власних джерел, що перевищують визначені потреби; власні надходження повністю покривають потреби, без відрахувань у державний бюджет; власні надходження менші від визначених потреб, проте регіон має інші фінансові джерела доходів із відрахувань у бюджет, включає асигнування з державного бюджету; власні й асигновані надходження недостатні для покриття нормативних потреб, тому така форма передбачає планову дотацію, незважаючи на умови державного бюджету про скорочення і ліквідації дотацій.

Такий стратегічний орієнтир в подоланні депресивного стану та забезпечення високого рівня соціально-економічної безпеки регіону, потребує вдосконалення системи державного регулювання, використовуючи один з основних його інструментів, бюджетний механізм, що впливатиме на соціально-економічний розвиток через бюджетне регулювання, основними завданням якого є: досягнення відповідності між видатками та доходами всіх бюджетів (збалансування); створення зацікавленості органів місцевого самоврядування у повній мобілізації доходів на своїй території; забезпечення самостійності у використанні додатково одержаних коштів в процесі виконання місцевих бюджетів; перерозподіл бюджетних ресурсів між «багатими» й «бідними», у фінансовому розумінні, територіями; здійснення фінансового вирівнювання. Рівень економічної безпеки залежить від бюджетної політики та виступає її ефективним результатом, що визначає умови до ефективного нарощення бюджетного потенціалу, досягнення прогресу у задоволенні потреб і прагнень населення регіону та стратегію соціально-економічного розвитку країни;

– *створення сприятливого інвестиційного клімату регіону*, що потребує формування ефективного механізму, здатного спрямовувати реальні та фінансові інвестиції регіону на потреби виробничого сектору економіки, запобігти їх перекачуванню у сферу власного споживання та спекулятивного обігу.

Створення сприятливих умов для економічної зацікавленості регіонів у нарощуванні обсягів інвестицій, забезпечення оптимальної структури товарного виробництва для ефективного використання інвестиційного потенціалу території, що дасть змогу подолати диспропорції та нарощувати інвестиційну складову фінансового

потенціалу регіону за рахунок припливу внутрішніх та зовнішніх інвестицій. Основна увага повинна бути зосереджена на залученні зовнішніх інвестицій, через створення ринкового середовища в регіоні, що потребує високої ефективності виробництва, розвитку як фінансової, так і соціальної інфраструктури;

–*оптимізація економічної структури депресивного регіону.* Такий стратегічний орієнтир спрямовується на формування оптимальної структури економіки регіонів за допомогою впровадження нових прогресивних технологій, нових конкурентноздатних продуктів в умовах виконання напрямків політики імпортозаміщення, нових дієвих методів та форм управління, що забезпечить конкурентні переваги на довгострокову перспективу. Він передбачає застосування системи інструментів стимулювання інноваційної активності, які у комплексі дозволять забезпечити соціально-економічну безпеку регіонів країни на основі підвищення їх конкурентоспроможності та створення сучасного інноваційно спрямованого промислового комплексу;

–*ефективність використання коштів.* Стратегічний орієнтир базується на виборі доцільної для регіону структури фінансування, тобто визначення співвідношення між бюджетними коштами та коштами суб'єктів господарювання. Нарощення власної дохідної бази шляхом пошуку нових джерел фінансових ресурсів та їх ефективне використання у процесі забезпечення соціально-економічної безпеки.

Тобто політика територіальних органів влади повинна бути спрямована на досягнення результативності бюджетного забезпечення розвитку – максимально раціонально розподіляти і ефективно використовувати кошти, що забезпечить йому певні позитивні зрушення у досягненні стану безпеки. З цією метою необхідно переглянути політику нерентабельних виробництв, рухатись в напрямку технологічного переоснащення економіки та здійснювати пошук потенційних внутрішніх джерел фінансових ресурсів депресивного регіону.

Висновки. Проведене дослідження стратегічних аспектів реалізації санаційних заходів у депресивних регіонах дозволяє сформулювати авторське бачення на фінансове лікування вже «хворих» регіонів. Про дієвість заходів фінансової санації буде свідчити практичне використання методичних підходів: здатності регіону виявити та протистояти загрозливому стану, зменшувати глибину вже діючої депресії, нарощувати бюджетну спроможність та зміцнювати фінансову стійкість. Кожен із цих заходів передбачає оцінку санаційної спроможності депресивного регіону за рахунок власної сформованої дохідної бази, перегляду бюджетної та податкової політики в сторону створення мотиваційної складової виходу з кризи, залучення зовнішніх інвесторів, створення виробництв, які б були в змозі замінити давальницьку сировину та пошук нових виробництв готової продукції.

На нашу думку, використовуючи запропоновані етапи реалізації санації депресивного регіону в системі забезпечення соціально-економічної безпеки, кожен регіон повинен вибирати найбільш оптимальний стратегічний курс виходу зі стану депресії, реалізація якого дасть можливість досягнути стратегічної мети до створення регіону безпеки.

Список використаних джерел:

1. Пономаренко В. С., Клебанова В. С. Экономическая безопасность региона: анализ, оценка, прогнозирование: монография. Х.: ИД «ИНЖЗК», 2004. С. 41.
2. Мировая экономическая мысль. Сквозь призму веков: в 5 т; сопред. редкол. Г. Г. Фетисов, А. Г. Худокормов. Т. 4: Век глобальных трансформаций; отв. ред. Ю. Ольсевич. М.: Мысль, 2004. 932 с.
3. Вахович І.М., Купира М.І. Цільовий аспект фінансової санації регіонів в системі забезпечення соціально-економічної безпеки / І.М. Вахович, М.І. Купира // 36. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Фінансова спроможність об'єднаних територіальних громад: очікування та реалії». –29-30 листопада 2017 р. (Рівне-Луцьк). – Рівне: Волин. обереги, 2017. – 264 с. – С. 185 – 187.
4. Регіональний вимір бюджетного регулювання депресивних територій в системі забезпечення соціально-економічної безпеки: Монографія / І.М. Вахович, М.І. Купира. – Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2017. – 230 с.
5. Регіональна політика фінансової стабілізації в умовах структурної модернізації економіки: Монографія / за ред. Вахович І. М.– Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2017. – 284 с. – С. 169-204.